

สารบัญ

	หน้า
คำแถลงของชุดโครงการวิจัยเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านไทย	(1)
คำขอบคุณของชุดโครงการวิจัยเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านไทย	(15)
คำนำของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย	(17)
คำนำของหัวหน้าชุดโครงการวิจัยเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านไทย	(20)
ประกาศคุณูปการ	(27)
บทคัดย่อ	(29)
Abstract	(32)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัยนี้	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
1.3 วิธีวิจัย	4
1.4 ขอบเขตของการวิจัยและกลุ่มตัวอย่าง	5
1.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
บทที่ 2 ภูมิศาสตร์อีสาน ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์	23
2.1 อิทธิพลของสภาพภูมิศาสตร์อีสานต่อเศรษฐกิจ	23
2.2 ภูมิหลังประวัติศาสตร์อีสานโดยสังเขปก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง	34
บทที่ 3 เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสานยุคก่อนพืชพาณิชย์ (ยุคเศรษฐกิจพอเพียง)	
(พ.ศ. 2488-2502) ตอนที่ 1 การผลิต	50
3.1 สภาพพื้นที่และความอุดมสมบูรณ์ของอีสานยุคก่อนพืชพาณิชย์ : ป่า-ดิน-น้ำ ที่มาของปัจจัยสี่และอื่นๆ	50

3.2	แบบแผนและเทคโนโลยีการผลิต	62
3.2.1	การผลิตปัจจัยสี่ประการแรก “อาหาร”	62
(1)	การปลูกข้าวไร่	63
(2)	พืชผักสวนครัวและไม้ผล	74
(3)	อาหารจากธรรมชาติ	78
(4)	ข้าว	97
3.2.2	เครื่องนุ่งห่ม	124
3.2.3	ที่อยู่อาศัย	130
3.2.4	ยารักษาโรค	133
3.3	การใช้แรงงาน	137
บทที่ 4	เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสานยุคก่อน พืชพาณิชย์ (ยุคเศรษฐกิจพอเพียง) ตอนที่ 2 : ความสัมพันธ์ในการผลิต	144
4.1	เป้าหมายการผลิตการใช้ผลผลิตและการแบ่งปัน	144
4.2	การแลกเปลี่ยนผลผลิต (barter system)	147
4.3	การค้าขาย	155
4.4	การได้มาซึ่งที่ดินและระบบกรรมสิทธิ์	169
4.5	การใช้ที่ดินและขนาดถือครอง	174
4.6	กระบวนการเกิดขึ้นขึ้นในบางชุมชน	179
4.7	รัฐกับการดึงผลประโยชน์จากชุมชนอีสาน (เงินรัฐอุปการ เงินค้ำชีพพลี การเกณฑ์ แรงงาน การเกณฑ์ทหาร และกบฏไสยา)	185
4.8	สรุป	194
บทที่ 5	สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจพอเพียง ไปสู่เศรษฐกิจการตลาด (เศรษฐกิจพึ่งพา)	197
5.1	การเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากร	198
5.2	การขยายตัวของทุนนิยม	204

5.3	การขยายตัวของรัฐและนโยบายของรัฐ	208
5.3.1	ถนนและรถยนต์	209
5.3.2	เขื่อนและระบบชลประทาน	212
5.3.3	ไฟฟ้า	216
5.3.4	การศึกษา	218
5.3.5	นโยบายการผลิตเพื่อส่งออกของรัฐบาล	220
5.3.6	นโยบายปราบคอมมิวนิสต์ของรัฐบาล	222
บทที่ 6	เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสานยุคพืชพาณิชย์ (เศรษฐกิจพืชพา) (พ.ศ. 2503-ปัจจุบัน)	228
6.1	การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ในภาคอีสานช่วง 4 ทศวรรษ ของยุคพืชพาณิชย์	228
6.2	การเปลี่ยนแปลงการผลิตในยุคพืชพาณิชย์	237
6.2.1	การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน และการถือครองที่ดิน	237
6.2.2	การผลิตข้าว	251
6.2.3	การขยายตัวของพืชพาณิชย์	272
6.2.4	การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการเกษตร	282
6.2.5	การเปลี่ยนแปลงเรื่องการปลูกพืชไร่ แบบเก่าและพืชผักสวนครัว	293
6.2.6	การเปลี่ยนแปลงการผลิตอื่นๆ ของชุมชน	294
6.3	การเปลี่ยนแปลงการใช้แรงงาน	299
6.4	ความสัมพันธ์ในการผลิต	310
6.5	สรุป	326

บทที่ 7	ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงจากระบบเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นระบบเศรษฐกิจการตลาด (เศรษฐกิจพึ่งพา)	331
7.1	ความสะดวกลดภัยในชีวิตประจำวันและสุขอนามัยดีขึ้น	331
7.2	รายจ่ายของเกษตรกรเพิ่มขึ้น รายได้ก็เพิ่มขึ้นแต่ไม่ค่อยแน่นอน	338
7.3	ทำให้เกษตรกรอีสานมีหนี้สินเพิ่มขึ้น	352
7.4	ทำให้ช่องว่างของรายได้ระหว่างคนกลุ่มต่างๆ เพิ่มขึ้น (การกระจายรายได้ลดลง)	359
7.5	เกิดชนชั้นในบางหมู่บ้าน	365
7.6	ทำให้พื้นที่ป่าไม้ลดลงอย่างรวดเร็ว	387
7.7	สรุป ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงจากระบบเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นระบบเศรษฐกิจการตลาด	392

บทที่ 8	ศักยภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนหมู่บ้านอีสานในปัจจุบัน	395
8.1	ทรัพยากรธรรมชาติ	395
8.2	ความสามารถของเกษตรกรอีสานในการปรับตัว ปรับเปลี่ยนอาชีพ การผลิตและความอดทน อดออม	404
8.2.1	ความอดทน อดออม	404
8.2.2	ความสามารถในการปรับเปลี่ยนอาชีพของเกษตรกรอีสาน	407
1)	การปรับเปลี่ยนอาชีพของเกษตรกรอีสานในภาพรวม	407

2) การปรับเปลี่ยนการผลิตของ เกษตรกรอีสานในกลุ่มที่ยังทำการ เกษตรเป็นหลักอยู่ในปัจจุบัน	415
(1) เกษตรกรที่ทำนาเป็นหลัก	415
(2) เกษตรกรที่หันไปปลูกพืชพาณิชย์ ที่ทำรายได้ต่อไร่สูง	417
(3) เกษตรกรกลุ่มที่หันไปเลี้ยงสัตว์ เพื่อขายเพิ่มขึ้น	425
(4) กลุ่มที่หันไปทำเกษตรผสมผสาน	430
3) เกษตรกรที่ทำการเกษตรและทำอาชีพ นอกเกษตรไปพร้อมกัน	444
4) กลุ่มที่ออกไปทำอาชีพนอกเกษตร อย่างเดียว	453
8.3 ศักยภาพเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านพิจารณา จากองค์การชุมชน	464
8.3.1 องค์การชุมชน	464
8.3.2 เครือข่ายขององค์การชุมชน	474
8.4 จัดานธรรมอีสานที่เอื้อต่อศักยภาพ ทางเศรษฐกิจ	480
8.5 สรุป	483
บทที่ 9 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	487
9.1 เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสาน ยุคก่อนพืชพาณิชย์ (ยุคเศรษฐกิจพอเพียง) (พ.ศ. 2488-2502)	487
9.2 สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ พอเพียงไปสู่เศรษฐกิจการตลาด (เศรษฐกิจพึ่งพา)	490

9.3 เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสานยุคพืชพาณิชย์ (เศรษฐกิจพืช) (พ.ศ. 2503-ปัจจุบัน)	491
9.4 ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงจากระบบ เศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นระบบเศรษฐกิจ การตลาด	496
9.5 ศักยภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนหมู่บ้าน อีสานในปัจจุบัน	498
ข้อเสนอแนะ	502
ภาคผนวก วิธีการศึกษาเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสาน	513
บรรณานุกรม	562
รายชื่อผลงานวิจัยเป็นหนังสือของชุดโครงการเศรษฐกิจชุมชน หมู่บ้านไทย	629